

Жан Кокто

Дърво, което не можеш да изтръгнеш от земята на Монпарнас

Модилиани беше красив. Красив, замислен, романтичен. Работеше в ателието на Кислинг, на улица „Жозеф Бара“, недалече от дома, където Салмон вече димеше с лулата си сред книгите, закрили стените отгоре до долу.

Само да затворя очи, и ще видя нашия „Плас д`Арм“. А наред площада — Модилиани тъпче на място някакъв мечешки танц. Кислинг монотонно му мърмори: „Стига, Моди, хайде да си вървим!“ Но Модилиани не иска. Тръска черните си къдрици: „Не, не и не!“ Опитваме се да го убедим. Кислинг дори се мъчи със сила. Хваща го за червения пояс и започва да го дърпа. Тогава Модилиани променя позата. Вдига ръце над главата си по испански, щраква с пръсти, започва да се върти. Червеният пояс се разпасва — безкрайно дълъг е този пояс! Вбесен, Кислинг си тръгва. Моди се смее зловещо и продължава мечешкия си танц, сякаш нищо не се е случило.

* * *

Отварям очи.

Нашият стар площад е запълнен от тълпа туристи, от коли, автобуси. Всички бързат да посетят нашите руини, нашите сенки...

Затворя ли очи само за миг и после ги отворя, всичко ще се е променило. Единствено Балзак на Роден стои упорито и неподвижно на същото място, в същата поза, както преди малко, като бронзова статуя е стоял Модилиани. Но и за не искам точно сега да потъвам в спомени. Все едно — не мога да пренапиша биографията на този човек с точните данни и родословието му. Никога не съм се замислял къде и кога е роден. Той беше просто плът от плътта на Монпарнас. Той царуваше там! Неговият дух витаеше над всички улици и площади!

* * *

Докато рисуваше моят маслен портрет, ние се сприятелихме.

Ходех да му позирам в ателието на Кислинг — всеки ден в три часа. Всъщност, позирах и на двамата. На картината на Кислинг може да се види — на задния план — рисуващият Пикасо с неговата черна карирана риза.

А портретът, който направи тогава Модилиани /за всяка своя работа той вземаше от пет до петнадесет франка/, обиколи света. Той се прослави. Но тогава ние не мислехме за славата. Никой от нас не поглеждаше към бъдещето и не мислеше за потомците. Просто искахме да работим и да живеем заедно. Отнасяхме се напълно безгрижно към бъдещето и дори не мислехме, че трябва да документираме настоящето. Направихме си няколко снимки в кафе „Ротонда“ и снимахме картините на Модилиани. И решихме, че това е напълно достатъчно.

* * *

Рисунките на Амедео Модилиани са подчертано изящни. Той беше истинският аристократ сред нас. Неговата линия е едва различима, почти прозрачна и никога не се пречупва. Тя преминава всички препятствия с ловкостта на сиамска котка. Модилиани не изтегля лицата, не подчертава тяхната несиметричност, не избожда едното око, не издължава шията. Той просто вижда така, чувства така, той рисува така!

Той непрекъснато ни рисуваше, седнали по масичките в „Ротонда“ (предполагам, че оттогава са останали безброй наши портрети!), както ни усещаше, виждаше, обичаше или ненавиждаше. Неговата рисунка е нещо като ням разговор. Диалогът на неговата линия с линията на модела. Модилиани беше като дърво, което не можеш да изтръгнеш от земята на Монпарнас — твърде здраво се беше вкоренило то!

Неговите портрети си приличат, също както си приличат момичетата на Огюст Реноар. Той ни „изписваше“ в един и същи стил като архетип, който живееше дълбоко у него. И обикновено предпочиташе модели, съзвучни на идеите за мъжко и женско лице, което носеше у себе си.

И това лъжливо сходство караше невнимателният поглед да бърка китаеца с китаеца, японца с японца, негъра с негъра. Като сходството между фигурите по стените на египетските храмове. В Луксор, където

бях заедно с младия египтолог Варийо, аз успях да видя в една от фреските как е изглеждало семейството на фараона Сет Първи.

* * *

При Модилиани сходството е толкова живо и почти карикатурно, като при Сет или Тулуз-Лотрек, и е сходство, което поразява и тези, които никога не са виждали на живо модела.

Сходството често пъти е само предлог за художника да пресъздаде своя собствен образ. Не, разбира се, физическия, а скрития, тайния образ на своя гений!

В портретите на Амедео Модилиани, дори в автопортретите му, е запечатана не външността, а линията на душата — благородно изящна, изострена, гъвкава и опасна, подобна на рог. На еднорог!

* * *

Модилиани, седнал на терасата на кафе „Ротонда“, нямаше нищо общо със занаятчиите, които с шапка под мишница ловят клиенти за моментални портрети. То ми напомня по-скоро презрителни и горди циганки, които по линията на ръката разчитат нашата съдба.

Тези, които Модилиани рисува, вече знаеха всичко за себе си. Линиите на художника им казваха много повече от всичко друго, също като многозначителните „Калиграми“ на Гийом Аполинер. Както казах, Модилиани не правеше портрети по поръчка. Чрез алкохолната си лудост и безумният си смях той се бранеше от досадните поклонници, които се оскърбяваха, щом видеха надменния му израз.

Към края на своя кратък живот той започна да бърза. Заклучи се при своя приятел Зборовски и картините му потекоха като река: дамски портрети, съблечени фигури. Този поток тръгна по страни и континенти, стигна до големите музеи.

Нека сега други да разкажат за неговите странности, за личната му драма. Аз се интересувам единствено от художника и от неговото творчество, изразяващо благородната странност на неговата натура.

Кажете ми: има ли художник, дори и сред най-уравновесените, в който да не се таи нещо шизофренично?...

Модилиани, вместо да продава своите прекрасни рисунки, ги подаряваше. И сигурно поради тази причина по-късно този мъдрец придоби славата на безумец...